

10. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

11. Відкритість та прозорість органів державної влади в контексті законодавства про доступ до публічної інформації / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. – Івано-Франківськ, 2012. – 115 с.

12. Науково-практичний коментар до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pdp.org.ua/images/stories/materials/COMMENT_API_FINAL.pdf.

13. Речицький В.В. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»» / В.В. Речицький // Свобода інформації та право на приватність в Україні. – Х. : Фоліо, 2004. – С. 161–162.

УДК 342.9

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ

LEGAL RESPONSIBILITY IN SPHERE OF INFORMATION: SEPARATE ASPECTS FORMATION

Писаренко Г.М.,

здобувач

Національної академії внутрішніх справ

Статтю присвячено дослідженню поняття й складу інформаційного правопорушення, окресленню співвідношення інформаційної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності, визначенню напрямів розвитку інформаційної відповідальності в контексті розроблення Інформаційного кодексу України.

Ключові слова: юридична відповідальність, юридична відповідальність в інформаційній сфері, інформаційна відповідальність, інформаційні правопорушення, інформаційні злочини.

Статья посвящена исследованию понятия и состава информационных правонарушений, обрисовке соотношения информационной ответственности с другими видами юридической ответственности, определению направлений развития информационной ответственности в контексте разработки Информационного кодекса Украины.

Ключевые слова: юридическая ответственность, юридическая ответственность в информационной сфере, информационная ответственность, информационные правонарушения, информационные преступления.

The article investigates the concept and structure of information crime, outlining relation to other types of legal responsibility, determining directions of the legal responsibility for the information crimes in the context of the development of the Information Code of Ukraine.

Key words: legal responsibility, information offenses, information misdemeanors, information crimes.

Проблематика юридичної відповідальності завжди посідала одне із центральних місць у юридичній науці. У сучасній юридичній доктрині найбільш поширеним є поділ юридичної відповідальності на чотири види: кримінальну, цивільну, адміністративну та дисциплінарну. Однак нині все більше вчених схиляються до думки, що така диференціація не є вичерпною та не відповідає сучасним правовим реаліям.

Зокрема, становлення й розвиток нового виду юридичної відповідальності – інформаційно-правової – викликає широку дискусію серед дослідників, що обумовлює актуальність обраної теми публікації.

Метою статті є дослідження концептуальних засад інформаційно-правової відповідальності як нового виду юридичної відповідальності.

Задля її досягнення необхідно вирішити такі завдання:

– надати визначення поняття «інформаційне правопорушення»;

– охарактеризувати основні елементи інформаційного правопорушення;

– відокремити інформаційні правопорушення від інших видів юридичних правопорушень і злочинів.

Окремі аспекти порушеної тематики розроблялись такими вітчизняними вченими: В.Ю. Баскаков, В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалюк, М.І. Дімчогло, В.А. Залізняк, Б.А. Кормич, В.А. Ліпкан, О.В. Логінов, Ю.Є. Максименко, А.І. Марущак, П.Є. Матвієнко, Л.І. Рудник, О.В. Полушкін, О.В. Стоєцький, А.В. Тунік, К.Г. Татарникова, В.С. Цимбалюк, Л.С. Харченко, К.П. Череповський, М.Я. Швець, Т.А. Шевцова, О.В. Шепета, О.В. Чуприна.

Особливе місце серед наукових розвідок у сучасній юридичній доктрині посідають доктринальні дослідження представників української наукової школи інформаційного права В.А. Ліпкана [1–6].

Сьогодні в інформаційній сфері відбуваються якісні зміни, пов'язані з масовим використанням комп'ютерних та інформаційних технологій. Ця обставина безпосередньо пов'язується з науково-технічною революцією й переходом суспільства до якісно нового стану – інформаційного.

Концепція інформаційного суспільства набула значного поширення в Україні після її поширення у світі з тими ж характерними для світу протиріччями. Неузгодженість і протиріччя концепції інформаційного суспільства не залишилися поза увагою фахівців, які закликають до більш зваженого підходу до оцінок і перспектив розвитку інформаційних технологій та їх впливу на суспільство.

З розвитком інформаційного суспільства відбувається збільшення кількості порушень правових норм, що регулюють інформаційні відносини. Щороку в державі фіксується декілька мільйонів випадків порушення інформаційного законодавства, проте, на жаль, за відсутності розробленості інформаційно-правової відповідальності як правової категорії правопорушники не зазнають притягнення до відповідальності.

Чинне законодавство не містить положень щодо визначення категорії «інформаційно-правова відповідальність». Незважаючи на це, інформаційно-правова відповідальність існує об'єктивно. Про існування такої відповідальності свідчить наявність Закону України «Про інформацію», Закону України «Про телебачення і радіомовлення», Закону України «Про захист персональних даних», Закону України «Про доступ до публічної інформації», у яких не передбачаються санкції за правопорушення в інформаційній сфері, однак містяться переліки правопорушень [7].

Наприклад, ст. 37 Закону України «Про інформацію» заборонено розголошувати зміст документів, які становлять внутрішньовідомчу службу кореспонденцію (довідних записок, переписки між підрозділами тощо), якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи, процесом прийняття рішень і передують їх прийняттю; також заборонено розголошувати інформацію фінансових установ, підготовлену для контрольно-фінансових відомств.

Водночас у ч. 9 ст. 30 Закону України «Про інформацію» закріплено, що інформація з обмеженим доступом може бути поширена без згоди її власника, якщо ця інформація є суспільно значимою, тобто якщо вона є предметом громадського інтересу, а право громадськості знати цю інформацію переважає право її власника на її захист [8].

Варто також підкреслити, що порушення норм інформаційного права зумовлює не лише власне інформаційно-правову відповідальність, а й відповідальність, передбачену іншими галузями права.

Інформаційна відповідальність може реалізовуватись паралельно з адміністративною, кримінальною, цивільною й дисциплінарною. При цьому в різних випадках інформація може відігравати як головну, так і другорядну роль.

В інформаційних правопорушеннях інформаційна складова є невід'ємною від предмета правопорушення. Предметом необхідно розуміти інформацію як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі й навколишньому середовищі. Тобто предметом інформаційного правопорушення є конкретні об'єкти матеріального світу, щодо яких учинено правопорушення.

Об'єктами інформаційних відносин є документована чи публічно оголошена інформація про події та явища в галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах.

Суб'єктами інформаційних відносин є громадяни України, юридичні особи й держава. Відповідно до Закону України «Про інформацію» суб'єктами інформаційних відносин також можуть бути інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації й особи без громадянства [8].

Під час визначення правопорушення як інформаційного варто брати до уваги засади, запропоновані Ю.С. Максименко. На думку дослідника, інформаційним правопорушенням є те правопорушення, яке завдає шкоди (небезпеки) інформаційним правам чи свободам людини й громадянина, інформаційній інфраструктурі держави або скоюється за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій чи засобів зв'язку [9].

Ю.С. Максименко та В.А. Ліпкан пропонують під інформаційним правопорушенням розуміти суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дію чи бездіяльність), за вчинення якого деліктним законодавством у сфері інформації передбачено юридичну відповідальність та яке фактично є суспільно небезпечним посяганням на інформаційні правовідносини, що охороняються нормами інформаційного законодавства, яким воно може заподіяти або заподіює шкоду. За змістом інформаційне правопорушення є винним діянням суб'єкта інформаційно-правової відповідальності, а за формою – протиправною дією чи бездіяльністю, за вчинення якої передбачається юридична відповідальність у сфері інформації [10, с. 251].

Схожу позицію має О.В. Полушкін, який зауважив: «Інформаційні правопорушення відбуваються переважно в особливій сфері людської діяльності – в інформаційній сфері, тобто у сфері пошуку, створення, обробки, передачі, отримання, зберігання, захисту й використання будь-яких відомостей про навколишній світ (інформації). Нерідко вони відбуваються з використанням інформаційних засобів і технологій роботи з інформацією незалежно від її форми. Інформаційне правопорушення може відбуватись також в інших сферах людської діяльності. Важливими обставинами вчинення таких діянь є умови інформаційного середовища їх реалізації, пов'язані з використанням інформації, інформаційних засобів і технологій роботи з інформацією незалежно від її форми» [11, с. 132].

Отже, інформаційне правопорушення – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на врегульовані законом суспільні відносини, що виникають під час здійснення інформаційної діяльності (отримання, використання, поширення та зберігання учасниками інформаційних правовідносин інформації), і за яку законом передбачено інформаційну відповідальність.

У процесі дослідження питання інформаційної відповідальності важливим є момент відмежування її від адміністративної відповідальності. Кодекс

України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) передбачає адміністративну відповідальність за порушення права на окремі види інформації, відмову в наданні інформації, надання неповної чи недостовірної інформації, втрату інформації.

До таких правопорушень, зокрема, належать ст. 188-19 КУпАП «Порушення законодавства у сфері захисту персональних даних»; ст. 212-2 КУпАП «Порушення законодавства про державну таємницю»; ст. 212-3 КУпАП «Порушення права на інформацію та права на звернення» та інші норми [12].

Спільними для них є такі ознаки, як рівність сторін, спрощена процедура накладання стягнень тощо. Інформаційна відповідальність може реалізовуватись паралельно з адміністративною, однак між ними є й багато відмінностей. Зокрема, інформаційна відповідальність настає лише за правопорушення інформаційно-правових норм, а також тягне застосування інформаційних санкцій.

Нині норми вітчизняного цивільно-правового, кримінального та адміністративного законодавства встановлюють відповідальність за порушення інформаційно-правової норми. У Кримінальному кодексі України злочини в інформаційній сфері регулюють більше 50 статей, проте, на жаль, усі вони містяться в різних розділах.

Дисциплінарну відповідальність за проступок в інформаційній сфері несуть працівники підприємств, установ, організацій відповідно до положень, статутів, правил внутрішнього трудового розпорядку й інших нормативних актів. Детально порядок та умови матеріальної відповідальності робітників і службовців регламентуються трудовим законодавством. Так, наприклад, розірвання трудового договору після спричинення збитку не тягне звільнення сторони цього договору від матеріальної відповідальності.

Цивільно-правова відповідальність настає в тих випадках, коли в результаті недотримання відповідних норм інформаційного права заподіюється шкода підприємствам, установам, організаціям і громадянам. Так, у Цивільному кодексі України вказано, що якщо відомості, які порочать честь, гідність або ділову репутацію громадянина, поширені в засобах масової інформації, то вони мають бути спростовані в тих же засобах масової інформації [13].

Керуючись необхідністю визначення чітких відмінностей між інформаційними, адміністративними, кримінальними, цивільними й дисциплінарними правопорушеннями та злочинами, наведемо основні ознаки, що характеризують такі відмінності.

По-перше, інформаційні правопорушення посягають на врегульовані законом суспільні відносини, що виникають під час здійснення інформаційної діяльності, а саме під час створення, збирання, отримання, зберігання, використання, поширення, охорони й захисту інформації, тоді як адміністративні правопорушення посягають на громадський порядок, дисциплінарні – на правила трудової дисципліни, цивільно-правові – на майнові та особисті немайнові відносини, а злочини – на суспільну безпеку.

По-друге, об'єктами інформаційних правопорушень є документована або публічно оголошена інформація про події та явища в галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах, тоді як об'єкт злочину – це суспільні відносини, що охороняються законом про кримінальну відповідальність.

Технічний прогрес в інформаційній сфері відбувається стрімко. Зазначені процеси поставили законодавця перед необхідністю ефективного юридичного впорядкування суспільних відносин в інформаційній сфері. У руслі цієї тенденції за останнє десятиріччя у сфері інформації було прийнято низку нових нормативно-правових актів.

Однак існують прогалини в законодавстві, які стосуються важливих питань збереження й захисту інформації, користування мережею Інтернет тощо. Не вирішеність таких правових питань сприяє зловживанню інформаційною свободою та непідконтрольній шкідливій діяльності в інформаційній сфері, у тому числі застосуванню інформаційних технологій. Застосування інформаційних технологій значно прискорює інформаційні процеси, однак ускладнює правове регулювання цього питання та призводить до зростання соціальної напруженості.

Ці та інші фактори зумовлюють підвищення наукового інтересу до проблем правового регулювання відносин, що виникають із приводу інформації. Комплексне дослідження інформаційних правовідносин сьогодні набуває особливої актуальності, проте наявні в Україні наукові розробки із зазначених проблем, на нашу думку, не розкривають їх специфіку.

У теорії права існує думка, що нині приступити до вивчення юридичної відповідальності з позиції інформаційних відносин важко, оскільки визначення інформаційної відповідальності не існує на законодавчому рівні, а також відсутній єдиний кодифікований нормативно-правовий акт, у якому містився б перелік інформаційних правопорушень і визначалася б специфічність санкцій інформаційного права. Проблема відсутності такого визначення виявляється в неправильному застосуванні норм на практиці. Нерідко в правозастосовній практиці трапляються випадки, коли уповноважені органи помилково розглядають деякі правомірні дії власника інформації як інформаційне правопорушення.

Для того щоб законодавець міг швидко й правильно реагувати на названі негативні тенденції в галузі технічного прогресу, правовій науці варто ретельно аналізувати, шукати нові правові засоби, а також розробляти науково-практичні нормативні рекомендації щодо усунення таких прогалин у законодавстві.

Одним із таких засобів могло б стати формулювання єдиного комплексного правового інституту інформаційних правопорушень, який включав би в себе основні поняття, принципи й правові конструкції, спрямовані на єдине розуміння, тлумачення та правозастосування в цій сфері.

Отже, встановлений поділ юридичної відповідальності на кримінальну, цивільну, адміністра-

тивну й дисциплінарну не відповідає сучасним реаліям розвитку правової думки. Незважаючи на відсутність визначення поняття «інформаційна від-

повідальність» у вітчизняному законодавстві, така відповідальність існує об'єктивно та потребує подальшого поглибленого наукового розроблення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шепета О.В. Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації : [монографія] / О.В. Шепета. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2012. – 296 с.
2. Ліпкан В.А. Систематизація інформаційного законодавства України : [монографія] / [В.А. Ліпкан, В.А. Залізник] ; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К., 2012. – 304 с.
3. Ліпкан В.А. Консолідація інформаційного законодавства України : [монографія] / [В.А. Ліпкан, М.І. Дімчогло] ; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2014. – 416 с.
4. Ліпкан В.А. Інкорпорація інформаційного законодавства України : [монографія] / [В.А. Ліпкан, К.П. Череповський] ; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2014. – 408 с.
5. Ліпкан В.А. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом в Україні : [монографія] / [В.А. Ліпкан, В.Ю. Баскаков] ; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2013. – 344 с.
6. Ліпкан В.А. Правовий режим податкової інформації в Україні : [монографія] / [В.А. Ліпкан, О.В. Шепета, О.А. Мандзюк] ; за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2015. – 404 с.
7. Коваленко Л.П. Деякі питання щодо правопорушень в інформаційній сфері / Л.П. Коваленко // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 158–167.
8. Про інформацію : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
9. Максименко Ю.Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки / Ю.Є. Максименко // Глобальна організація союзницького лідерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.goal-int.org/informacijni-pravororushennya-roputtya-ta-oznaki>.
10. Ліпкан В.А. Засади розвитку інформаційної деліктології / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко // Право України. – 2013. – № 10. – С. 249–256.
11. Полушкин О.В. О понятии информационного правонарушения / О.В. Полушкин // Российский юридический журнал. – 2009. – № 3. – С. 207–210.
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
12. Цивільний кодекс України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – Додаток до № 40–44. – Ст. 356.
13. Хахановський В.Г. Інформаційне право : [навч. посібник] / В.Г. Хахановський. – К. : Національна академія внутрішніх справ, 2013. – 168 с.

УДК 342.9

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ

LEGAL REGULATION BANKS LIQUIDITY AND SOLVENCY

Руснак Ю.І.,

*кандидат юридичних наук, професор кафедри фінансового та банківського права
Інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом,
заслужений юрист України*

У статті розглядається одна з найважливіших проблем у діяльності кожного комерційного банку – його ліквідність та платоспроможність. Об'єктивні умови, такі як нестабільна ресурсна база, обмежений кредитно-інвестиційний ринок, слабка правова база надзвичайно ускладнюють завдання правового регулювання ліквідності та платоспроможності комерційних банків.

Ключові слова: управління ліквідністю банку, управління платоспроможністю банку, правове регулювання ліквідності банку, правове регулювання платоспроможності банку.

В статье рассматривается одна из важнейших проблем в деятельности каждого коммерческого банка – его ликвидность и платежеспособность. Объективные условия, такие как нестабильная ресурсная база, ограниченный кредитно-инвестиционный рынок, слабая правовая база чрезвычайно усложняют задачу правового регулирования ликвидности и платежеспособности коммерческих банков.

Ключевые слова: управление ликвидностью банка, управление платежеспособностью банка, правовое регулирование ликвидности банка, правовое регулирование платежеспособности банка.

The paper is considered one of the major problems of each commercial bank – its liquidity and solvency. Objective conditions such as unstable resource base, limited credit and investment market, a weak legal framework – extremely complicate the task of legal regulation of liquidity and solvency of commercial banks.

Key words: bank liquidity management, management of bank solvency, legal regulation of bank liquidity, solvency regulation of bank.